

International Children's Digital Library

<http://www.childrenslibrary.org/>

Jiří Žižkovský, 2. semestr (N-IN)
29. listopadu 2007

Popis projektu

International Children's Digital Library (ICDL) je výzkumný projekt University of Maryland, který vznikl před pěti lety s cílem zpřístupnit dětskou literaturu dětem z celého světa. Hlavním přínosem bezplatného přístupu k literatuře různých národů a kultur by mělo být, aby děti porozuměly světu okolo sebe v jeho globálním měřítku. Proto se správci ICDL snaží nabídnout co největší pestrost nabízeného obsahu.

Je důležité zmínit, že ačkoliv hlavní skupinou, na kterou se ICDL zaměřuje, jsou dětská čtenáři, záměrem knihovny je také podporovat výzkum v oblasti dětské literatury usnadněním přístupu k dětským knihám pro literární vědce.

Počátky projektu

Projekt dětské knihovny ICDL byl ohlášen v srpnu 2002. Knihovna měla být zaměřena na čtenáře ve věku od tří do třinácti let bez velkých zkušeností s prací na počítači a internetem. Mnozí pochybovali, že je možné navrhnout rozhraní pro tyto uživatele. Ale díky zkušenostem odborníků marylandské univerzity z laboratoře pro výzkum interakcí mezi počítačem a člověkem se podařilo vytvořit efektivní rozhraní pro cílovou skupinu uživatelů. Vědci dokonce vytvořili skupinu *KidsTeam*, kterou tvoří několik dětí spolupracujících na projektu.

Dalším problémem, se kterým se musí každá digitální knihovna po svém vzniku vyrovnat, je otázka budování sbírek a jejího financování. Vzhledem k tomu, že ICDL vznikala prakticky na zelené louce bez možnosti navázat na již existující projekty, bylo otázkou, je-li vůbec možné podobný projekt realizovat, jaký bude postoj Národních knihoven či autorů k volnému publikování děl v ICDL.

Mezi prvními, kteří podpořili projekt ICDL, byla mezinárodní knihovnické organizace IFLA, konkrétně její sekce knihoven pro děti a mladistvé. Tato pomoc byla především organizační a lektorská, organizace IFLA umožnila získat důvěru jednotlivých Národních knihoven a vylepšila výchozí pozici ICDL při jednáních s konkrétními majiteli autorských práv. Prvotní finanční podporu získala knihovna od americké vládní organizace *National Science Foundation*.

V listopadu 2002, již čtyři měsíce po vzniku projektu, byla ICDL prezentována v Library of Congress ve Washingtonu. V této době kolekce obsahovala přibližně 200 knih v 15 různých jazycích.

ICDL po pěti letech vývoje

Za pět let své existence prodělala dětská knihovna bouřlivý vývoj. Ať už se jedná o vytvoření sofistikovaného webového rozhraní, ale hlavně v rozsahu sbírek. Knihovna začínala s 200 knihami, na kongresu organizace IFLA v Durbanu v Jihoafrické republice bylo prezentováno už 1600 svazků a aktuální stav je 2416 digitalizovaných publikací ve 41 jazycích.

Velký nárůst rychlosti souvisí se stále větší prestiží ICDL, s tím roste ochota přispěvatelů rozšířit sbírky knihovny.

Rozvoj knihovny se řídí stanoveným programem:

- Hlavním cílem knihovny je shromáždit alespoň 10 000 publikací pocházejících z více než 100 kulturních prostředí.
- Aby knihovna mohla být využívána dětmi z kterékoliv země, je nutné, aby se rozšířil počet národů, které do sbírek ICDL přispívají. Proto knihovna přináší program „Adoptujte si svou zemi“, který umožňuje podpořit rozšíření knihovny o publikace konkrétního národa.
- Spolupráce s KidsTeamem má přinést zapojení dětí do vývoje knihovny. „Děti si vytvářejí vlastní knihovnu.“
- ICDL chce podporovat akademický výzkum dětské literatury a obecného konceptu dětských digitálních knihoven.
- Se stále větším rozšířením mobilních zařízení i mezi dětmi vznikají nové možnosti rozvoje digitálních knihoven obecně. Proto se ICDL bude snažit využít nového potenciálu a rozšířit své služby i v této oblasti.
- Děti v nemocnicích jsou izolovány od okolního světa. Aby se tato situace alespoň částečně zlepšila, přichází ICDL s koncepcí „Knihovna na kolečkách“. Mělo by se jednat o zařízení umožňující přístup ke kolekcím ICDL z nemocničního pokoje, online či offline.
- Ambiciózním bodem programu je rozšíření sbírek o dětskou hudbu a filmy.

Pro zajištění financování celého projektu byla založena nadace *ICDL Foundation*, kdokoli může pomocí odkazu uvedeného na webových stránkách knihovny přispět nadaci. Díky systému *PayPal* je to otázka několika minut. Podle uvedených informací stačí 25 dolarů, aby byla zařazena další kniha.

Přidání nové publikace do stávajících sbírek ICDL má několik fází:

1. Posouzení díla
2. Otázka licence
3. Digitalizace
4. Pořízení metadat

Posouzení díla

Publikace jsou zařazovány na základě vytvořeného plánu rozvoje. Knihovna se zaměřuje pouze na klasická „papírová“ díla, elektronické publikace nejsou do sbírek zařazovány. ICDL obsahuje jednak publikace, které jsou stále v prodeji, ale i ty které už není běžně možné koupit. V současné době přibližně polovina děl je chráněna copyrihtem, zbytek již přešel do oblasti public domain.

Kromě snahy o co největší rozmanitost nabízených knih je důležitá také kvalita jednotlivých děl. Proto se ICDL zaměřuje na knihy, které byly oceněny některou z národních či mezinárodních cen.

Ačkoli se může při dnešním tempu vývoje zdát, že dílo z minulého nebo dokonce předminulého století již není aktuální, v oblasti dětské literatury to zdaleka nemusí být pravda. Naopak může být pro dětské čtenáře důležitým zdrojem informací o světě rodičů či prarodičů a usnadní dítěti pochopit kontinuitu a zároveň změny lidské společnosti v běhu času. Zapomenout samozřejmě nesmíme ani na druhou cílovou skupinu ICDL, literární vědce, pro které je zahrnutí historických děl také velkým přínosem.

Za výběr konkrétních publikací je většinou zodpovědná Národní knihovna dané země, která má největší možnosti k tomu, aby posoudila přínos jednotlivých knih v národním i celosvětovém měřítku. Všechny navrhované knihy jsou dále hodnoceny komisí ICDL, která má hlavní slovo při rozhodnutí o zařazení do sbírky. Knihy jsou posuzovány na základě několika kritérií:

- Přínos pro porozumění mezi státy, národy a kulturami

- Přínos pro pochopení rozdílů a podobnosti v globální společnosti
- Zajímavost pro čtenáře ve věku 3 – 13 let
- Odpovídající kvalita obsahu a provedení
- Vztah ke světu dnešních dětí
- Úplnost díla
- Vhodnost k digitální prezentaci

Obzvláště u publikací zařazených pro splnění výzkumných účelů ICDL by měly být splněny tyto požadavky:

- Rozšíření zastoupení různých kulturních prostředí prezentovaných v ICDL
- Historická významnost
- Umělecká, historická a literární kvalita
- Přínos pro výzkum dětské literatury

Licence

Publikace se do sbírek ICDL může dostat několika způsoby. Nejjednodušší je situace u díla, které už nepodléhá žádnému copyrightu. Kniha je na základě doporučení bez prodlení přidána do kolekce.

V dalších případech musíme rozlišit, kdo je vlastníkem práv k požadovanému dílu. Může jím být odpovídající Národní knihovna, autor či nakladatel nebo jiný správce autorských práv. V tomto případě musí být dohodnuty podmínky zařazení díla do sbírek ICDL na základě smluv.

U každé zařazené publikace je pak výslovně uveden majitel autorských práv nebo poznámka, že dílo již není chráněno copyrightem.

Poslední možností, jak se dílo může dostat do sbírek ICDL, je dohoda o převzetí části nebo celé kolekce jiné knihovny. V současnosti ICDL obsahuje dvě kolekce získané tímto způsobem. Jedná se o *Baldwin Collection*, část obrovské sbírky *Baldwin Library of Historical Children's Materials* floridské univerzity. ICDL zatím obsahuje 546 publikací z celkových 93 tisíc knih publikovaných v USA a Velké Británii od 16. století.

Druhou kolekcí je *Jordan Collection* získaná od *Boston Public Library*, ve které byla *Alice M. Jordan* první knihovnicí dětské sekce. Kolekce obsahuje publikace z 19. a 20. století.

ICDL v žádném případě nevyžaduje od majitelů autorských práv exkluzivní práva pro šíření digitální verze publikace, naopak se snaží podporovat autory těchto děl uvedením odkazů a dalších informací.

Vlastník práv má smlouvou zaručeny podmínky nakládání s předmětným dílem, zaručující požadovanou úroveň ochrany jeho zájmů. Vlastník může povolit či zakázat následující použití díla:

- Překlad – ICDL se snaží zpřístupnit své sbírky dětem z celého světa
- Přepis – digitalizované dílo často není dostatečně kvalitní zvláště pro čtení dětmi, proto může být převedeno do snadněji použitelného formátu
- Audio nahrávka – některé děti nemusí být schopné si knihu přečíst
- Stažení pro offline použití – v některých oblastech je internetové připojení příliš drahé nebo není vůbec dostupné

Ačkoliv si majitel může vybrat ze dvou schémat pro zabezpečení, obě jsou ve své podstatě velmi primitivní a některým starším dětem by zřejmě nedělalo problém tato opatření obejít a knihu si uložit na lokální počítač.

Digitalizace

Zřejmě z důvodů menší finanční náročnosti byl zvolen model digitalizace vlastníkem díla. Proto jsou definovány podrobné instrukce pro skenování, identifikaci a přenos výsledné publikace.

Požaduje se nekomprimovaný formát TIFF s 24b hloubkou barev v rozlišení 300 dpi. Výsledné soubory by měly být pojmenovány podle následujícího vzoru *aaatttt-#####.tif*, kde *aaa* jsou první tři písmena příjmení autora, *tttt* jsou první čtyři písmena názvu díla a *#####* je pořadové číslo naskenovaného obrázku.

Knihla musí být skenována včetně obálky i všech prázdných stran.

Metadata

ICDL používá jako základní formát metadat systém *Dublin Core*, který pro svou relativní jednoduchost umožňuje zadávat metadata i uživatelům bez speciálních knihovnických školení, navíc je velmi flexibilní a dovoluje definovat vlastní položky. Pro upřesnění některých položek se používá také *General International Standard Bibliographic Description* a *Anglo-American Cataloging Rules*.

Metadata se pořizují na základě formuláře na webu, který musí vlastník díla vyplnit. Požadovaných údajů je velmi mnoho, formulář dovoluje u některých položek jejich duplikaci (např. jazyk u vícejazyčného díla). Položky mají kontextovou nápovědu stručně popisující význam požadované informace, existuje i podrobná nápověda s příklady, jak vyplnit jednotlivé položky.

Celý formulář asi nemá na tomto místě smysl popisovat, uvedu pouze skupiny informací, které lze zadat. U každé skupiny je popsáno, kde požadované informace hledat, v případě různých výskytů také jejich priority.

- Jazyk – jazyk díla a metadat
- Název díla – informace o názvu díla, např. název pro třídění, alternativní názvy
- Tvůrce díla – informace o autorovi, ilustrátorovi aj., kteří se podíleli na vzniku díla
- Publikační informace – nakladatel, číslo edice, copyright, atd.
- Identifikační čísla – např. ISBN
- Fyzické charakteristiky – počet stran, rozměry, směr čtení
- Další informace – abstrakt, žánr, věk čtenáře, ocenění, atd.
- Přispěvatel

Pokud nebyla zadána metadata v angličtině, je třeba je přeložit. U jazyků, které nepoužívají latinku, musí také proběhnout transliterace některých údajů. K těmto dvěma krokům opět existuje potřebná nápověda s odkazy na podrobné informace, autor metadat, který si na překlad či transliteraci netroufá, může tyto kroky vynechat a spolehnout se na dobrovolníky zapojené v projektu ICDL.

Po odeslání metadat a naskenované publikace již nic nebrání jejímu přidání do sbírky ICDL.

Webové rozhraní ICDL

Této části projektu byla věnována velká pozornost, protože k čemu by byla dětská knihovna, kdyby bylo vyhledávání a přístup ke knihám v ní pro děti příliš složité. Proto se využilo zkušeností laboratoře pro výzkum interakcí mezi člověkem a počítačem a speciálního týmu dětských spolupracovníků, aby vznikl co nejjednodušší a nejflexibilnější nástroj pro přístup do knihovny. Tak jako většina dnešních digitálních knihoven, také ICDL je postavena na službách webu, umožňujících stálý přístup k informacím uloženým v knihovně pomocí internetu.

Nejdůležitější funkcí, kterou jako uživatelé požadujeme po rozhraní jakékoliv digitální knihovny, je efektivní vyhledávání ve sbírkách knihovny. U dětské knihovny je situace komplikovaná, dětské myšlení je dost odlišné od myšlení dospělého. Na druhou stranu, děti se dnes se světem počítačů a jiných elektronických zařízení dostávají do kontaktu velmi brzy a to, co je pro jejich rodiče možná dodnes problém, je pro ně jednoduché.

Proto byly zavedeny čtyři různé způsoby vyhledávání, jednoduché, určené pro nejmenší čtenáře, kteří ještě nejsou schopni definovat své požadavky na základě klíčových slov, pokročilé vyhledávání pro vyspělejší uživatele, dále vyhledávání na základě místa vzniku díla a vyhledávání pomocí klíčových slov.

Jednoduché vyhledávání umožňuje vyhledávat podle jazyka, věku čtenáře, reálnosti příběhu, barvy a délky knihy, podle toho, jsou-li hlavní postavy děti, zvířata nebo pohádkové postavy. Lze určit, jestli chce čtenář smutnou nebo veselou knížku, pohádky, básničky nebo sci-fi.

Výběr jednotlivých možností se provádí velkými kreslenými tlačítky, která i bez popisu umístěného pod nimi napovídají, co se za nimi skrývá. Každá volba se okamžitě aplikuje na okno výsledků vyhledávání, takže celý proces je velmi intuitivní i pro malé čtenáře.

Pokročilé vyhledávání je určeno pro větší děti, rozhraní už je více textové než kreslené a oproti jednoduchému vyhledávání umožňuje specifikovat navíc podle data publikování díla, data přidání do knihovny, podle země a doby, o které kniha pojednává a také podle obsahu (kultura, společnost, zábava, lidé, místa, věda, příroda, stroje, zvířata).

Pokud chceme vyhledávat na základě místa vzniku knihy, je možné na globusu určit požadovaný kontinent. Další možností je vyhledávat pomocí klíčových slov nebo najít knihu v abecedním rejstříku autorů či knih (v případě rejstříku knih je odkaz bohužel nefunkční).

Nabízené možnosti vyhledávání jsou tak široké, že si vybere opravdu každý uživatel, od nejmenších čtenářů využívajících jednoduché vyhledávání, přes starší děti používající pokročilé vyhledávání až po literární vědce.

Jakmile uživatel vybere jednu z nalezených publikací, otevře se okno s titulní stranou a základními informacemi o autorovi a knize. Obsah knihy je možné prohlížet pěti různými způsoby, přičemž ne všechny jsou implementovány u každé publikace.

Všechny kromě posledního využívají běžný internetový prohlížeč, verze *Standard* nevyžaduje žádný další plugin a je to implicitně používaný styl prohlížení knih, prohlížeč *Plus* využívá DJVU plugin, umožňující kvalitnější a přitom rychlejší zobrazení jednotlivých stránek.

Další dva prohlížeče *Comic* a *Spiral* využívají Java Webstart plugin, jsou náročnější na rychlost internetového připojení, ale graficky zpracovanější.

Některé knihy jsou chráněny natolik, že je možné je prohlížet pouze programem Adobe Acrobat Reader.

U každé prohlížené knihy jsou odkazy na další podobná díla, které umožňují volně procházet knihovnou.

Je důležité zmínit, že ačkoliv primárním jazykem knihovny je angličtina, jazykové nastavení je možné změnit na 15 různých jazyků (např. němčina, francouzština, ale i čínština či arabština). Není přeloženo vše, ale většina důležitých položek, jako třeba vyhledávání a popis knih, přeloženo je.

Z dalších zajímavých funkcí knihovny je dobré zmínit možnost vytvoření účtu chráněného uživatelským jménem a heslem, což umožňuje používání stejného nastavení při každé návštěvě knihovny nebo třeba vytvoření vlastní knihovničky s rozečtenými knihami.

Výbornou možností je ohodnotit přečtenou knihu, buď jen pomocí hvězdiček nebo slovního popisu, jakési minirecenze.

Závěr

Ačkoli vznik ICDL provázely pochybnosti, ukázalo se, že tým zabývající se tímto projektem dokázal udělat velký kus práce, na poli dětských digitálních knihoven opravdu průkopnické.

Sbírký se rozrůstají a to nejdůležitější je, že si knihovna dokázala najít své čtenáře. Ve svých statistikách knihovna uvádí, že za dobu své existence ji navštívilo více než milion různých čtenářů ze 166 zemí světa. Nejčastěji se jednalo o uživatele z USA (50 %), následují Jihoafrická republika (15 %), Čína (7 %), Británie (6 %), Kanada (5 %), Írán (4 %) a další.

Úspěch projektu jistě značně ovlivnilo velmi pěkné a cílové skupině odpovídající uživatelské rozhraní. Obzvláště formulář pro jednoduché vyhledávání považuji za výborný. A potvrzují to i statistiky (byl použit v 74 % vyhledávání).

Za další velmi přínosnou myšlenku považuji možnost přidat vlastní hodnocení přečtené knihy, což podporuje schopnost malých čtenářů utvořit si a prezentovat vlastní názor na svět okolo sebe.

Škoda je, že ICDL (doufejme, že jen prozatím) nenabízí žádnou česky psanou literaturu, i když v seznamu publikací, které jsou pro ICDL potenciálně zajímavé, řada českých knih figuruje. Zřejmě se zatím nepodařilo získat souhlas autorů nebo mecenáše.

Je možné říci, že knihovna plní cíle, které si předsevzala, a snaží se přinášet porozumění a toleranci mezi národy rozšiřováním svých sbírek o knihy z mnoha různých kultur. Překvapilo mě zejména vysoké zastoupení knih v perštině, mongolštině nebo srbštině, proti tomu západoevropské země jsou zastoupeny jen okrajově.

Doufejme, že rozvoj ICDL bude pokračovat alespoň stejným tempem jako doposud a knihovna bude sloužit dětem i ostatním zájemcům o dětskou literaturu.

Zdroj:

<http://www.childrenslibrary.org/>

Metadata:

```
<?xml version="1.0"?>
<rdf:RDF
  xmlns:rdf="http://www.w3.org/1999/02/22-rdf-syntax-ns#"
  xmlns:dc="http://purl.org/dc/elements/1.1/"
  xmlns:dcq="http://purl.org/dc/documents/rec/dcmes-qualifiers-20000711.htm">
<rdf:Description rdf:about="International Children's Digital Library">
  <dc>Title>International Children's Digital Library</dc>Title>
  <dc:Creator>Jiří Žižkovský</dc:Creator>
  <dc:Subject>
    <rdf:Bag>
      <rdf:li>digitální</rdf:li>
      <rdf:li>knihovna</rdf:li>
      <rdf:li>děti</rdf:li>
    </rdf:Bag>
  </dc:Subject>
  <dc>Description>
    <rdf:Description>
      <dcq:DescriptionType>abstract</dcq:DescriptionType>
    </rdf:Description>
  </dc>Description>
</rdf:Description>
</RDF>
```

```
<rdf:value>Esej do předmětu PV070 pojednává o dětské digitální knihovně  
International Children\'s Digital Library. Tento projekt marylandské  
univerzity oslavil letos pět let existence a za tuto dobu se sbírky  
knihovny rozrostli o téměř 2500 publikací. Hlavním cílem projektu je  
rozšířit kulturní obzory dětí a také přispět k rozvoji výzkumu v oblasti  
dětské literatury.  
</rdf:value>  
</rdf:Description>  
</dc:Description>  
<dc>Date>  
<rdf:Description>  
<dcq:DateType>created</dcq:DateType>  
<rdf:value>5. 12. 2007</rdf:value>  
</rdf:Description>  
</dc>Date>  
<dc:Type>  
<rdf:Description>  
<dcq:TypeSheme>DCMIType</dcq:TypeSheme>  
<rdf:value>Text</rdf:value>  
</rdf:Description>  
</dc:Type>  
<dc:Format>  
<rdf:Description>  
<dcq:FormatSheme>IMT</dcq:FormatSheme>  
<rdf:value>application/pdf</rdf:value>  
</rdf:Description>  
</dc:Format>  
<dc:Format>  
<rdf:Description>  
<dcq:FormatType>medium</dcq:FormatType>  
<rdf:value>computerFile</rdf:value>  
</rdf:Description>  
</dc:Format>  
<dc:Format>  
<rdf:Description>  
<dcq:FormatType>extent</dcq:FormatType>  
<rdf:value>7 stran</rdf:value>  
</rdf:Description>  
</dc:Format>  
<dc:Language>  
<rdf:Description>  
<dcq:LanguageScheme>RFC3066</dcq:LanguageScheme>  
<rdf:value>cze</rdf:value>  
</rdf:Description>  
</dc:Language>  
</rdf:Description>  
</rdf:RDF>
```